

Souvislost vzdělání a příjmu s výskytem kohabitanace v ČR¹

Hana Pacáková, Debora Plecháčková, Petra Půlpánová, Barbora Matoušová

Cohabitation in the Czech Republic: Relationship with Education and Income

Extended abstract:

The article discusses the relationship between educational attainment and the existence of cohabitation in the Czech Republic. Cohabitation of unmarried partners is a timely topic given a constant growth of this form of relationship in the Czech society, which almost tripled between the years 1991 and 2011. Based on data from the ISSP 2012 quantitative survey, the article seeks to demonstrate whether the educational attainment of an individual or his/her partner is associated with whether or not they cohabit. Cohabitation is juxtaposed to marriage as well as to living-apart-together relationships, with partners living in different households. Where methodologically feasible, the findings are verified on data from the following surveys: European Value Study 2008, Our Society 2012 and European Social Survey 2012. However, most of the analyses rely exclusively on the more robust dataset of ISSP 2012. When split into the different categories of relationship and educational attainment, the other datasets analyzed did not provide sufficient samples for the necessary analyses.

The article builds on the socioeconomic Rational Choice Theory (Becker) and normative theory (Inglehart, Van de Kaa). RCT is primarily applied to the relationship between education and postponing marriage or cohabitation, while normative theory provides a perspective on the effect of education-related values on alternative relationship preferences or the decision never to marry.

In the analysis, we first verify whether educational attainment affects an individual's relationship form (cohabitation vs. marriage). To determine the association between specific variables, we applied the chi-square test of independence (for the education variable recoded into three categories) and the non-parametric Mann-Whitney U Test (for the original scale variable). We were unable to confirm an immediate relationship between education and cohabitation in either of the datasets analyzed – the same results were attained when the analysis was replicated on EVS 2008, Our Society March 2012 and ESS 2012 data. The authors suggest two possible interpretations of this finding. First, the perceived difference between long-term cohabitation and marriage is gradually decreasing in the Czech Republic. This argument is supported by the use of the term "de-facto marriage" as an equivalent of cohabitation in the Czech context. The second possible interpretation is based on the effect of factors that motivate both low-education and higher-education individuals to postpone marriage, namely lack of funds among the former and preference of education and career among the latter.

In the second part of the analysis, we study the relationship between educational attainment and cohabitation versus living-apart-together relationships. We tested the relationship using the non-parametric Mann-Whitney U Test on the original scale education variable. The analysis was performed on unmarried (divorced, widowed or single) individuals who have a partner. A difference was observed in the group of divorced cohabiters, where more educated individuals are less likely to share a household with their partner. In contrast, higher-income single partners are more likely to share a household. However, the relationship with education could not be verified for the latter group.

To sum up, the analysis reveals that single (younger) higher-income respondents are more likely to cohabit because they can afford sharing a household with their partner. In contrast, divorced (older) higher-income respondents are more likely to live in single-member households. This finding is primarily associated with respondent age, while education probably only takes effect in older age. In both groups, only the relationship with income, not education, was observed because divorced individuals are older than singles, on average.

Keywords: singles, education, income, cohabitation, living-apart-together

<http://dx.doi.org/10.13060/1214438X.2016.2.14.318>

V současné době se často mluví o tzv. krizi tradiční rodiny [Možný 2006; Sirovátka 1999; Večerník, Matějů 1998]. Za tradiční formu rodiny je v české společnosti považována úplná rodina s oběma rodiči, kteří jsou spojeni manželským svazkem [Možný 1990].

My se v naší práci zaměřujeme na problematiku nesezdaného soužití, u kterého lze pozorovat velký nárůst zejména od 90. let. Dokazují to data ze Sčítání lidu, kdy počet nesezdaných soužití vzrostl z necelých 85 tisíc v roce 1991 na více než 125 tisíc v roce 2001 a poté na více než 230 tisíc nesezdaných soužití v roce 2011 [CZSO.cz 1991 (online); CZSO.cz 2003 (online); CZSO.cz 2013 (online)]. Proto jsme se rozhodly sledovat souvislost mezi kohabitací a vzděláním, které ovlivňuje jak socioekonomický status, tak hodnoty jedince. Vliv vzdělání lze vysvětlit jak teorií racionální volby, tak normativní teorií, které jsou zároveň teoretickými východisky této práce. Podobně zaměřenou studii, založenou na datech ISSP 2002, vydala v roce 2003 Dana Hamplová, na kterou volně navazujeme se zaměřením na data ze stejného výzkumu z roku 2012.

Najev kohabitace lze nahlížet jednak z pohledu nesezdaného soužití jakožto formy vztahu porovnávané s manželstvím. Tento přístup preferuje většina autorů zabývajících se kohabitací [srov. Hamplová 2003; Isen, Stevenson 2010; Kreidl 2012; Thornton, Axinn, Teachman 1995; Chaloupková 2012 atd.]. My jsme se rozhodly podívat se na kohabitaci z trochu jiné perspektivy - jako na jev společného soužití partnerů. Tento pohled pracuje s jinými dichotomickými skupinami, nestaví proti sobě manželství a nesezdané soužití, ale partnerství, ve kterém nesezdaní partneri žijí spolu v jedné domácnosti, a partnerství, ve kterém nesezdaní partneri žijí odděleně. Partneri, kteří nesdílejí společnou domácnost, jsou označováni jako LAT - „Living-apart-together“. LAT forma vztahu je v českém prostředí poměrně málo sledovaným jevem, a proto jsme se rozhodly tuto formu partnerství do analýzy zahrnout.

V analýze se dále zaměřujeme na vztah kohabitace ke vzdělání (vzdělání respondenta i jeho partnera) a kromě toho zjišťujeme i vliv příjmu na to, zda respondent sdílí s partnerem společnou domácnost, nebo ne.

Kohabitace

Kohabitace, nesezdané soužití, faktické manželství, manželství na zkoušku, manželství dohodou, život na hromádce či žití na psí knížku. Všechny tyto pojmy označují soužití dvou partnerů bez manželského svazku.

Konkrétní definici uvádí Vymětalová [2000: 122], která za nesezdané soužití považuje „takovou situaci, kdy mladý pár žije i bydlí ve společné domácnosti a zpravidla také společně hospodaří, aniž by uzavřel manželství“ [srov. Fialová et al. 2000]. Alternativní definici založenou pouze na počtu společně strávených nocí přináší Macklin, podle nějž je kohabitující pár takový, který se dělí o ložnici alespoň 4 noci za týden, a to minimálně 3 po sobě jdoucí měsíce [Trost 1979].

Pro účely naší analýzy jsme zvolily definici kohabitace, která ji popisuje jako jakékoli nesezdané soužití dvou jedinců, kteří žijí v sexuálním vztahu a sdílejí společnou domácnost.

Existuje také několik typologií nesezdaných soužití, například typologie Možného, Rabušice, Bumpasse a Sweeta či Hamplové. Některé typologie dělí kohabitaci na soužití porzvodové a snoubenecké, namísto manželství a dočasné soužití

[Možný 1987; Rabušic 2001], Hamplová například rozděluje kohabitující pouze na ty, kteří mají v plánu v budoucnu vstoupit do manželství, a ty bez úmyslu uzavřít sňatek [Hamplová 2002].

Kohabitace, stejně jako manželství a mnoho dalších jevů, je ovlivňována nejrůznějšími faktory - ať už jde o faktory ekonomické, sociální či demografické. Mezi tyto faktory patří i vzdělání, na které se dále soustředíme v analýze. Marika Jalovaara ve své studii tvrdí, že vzdělání má významný vliv na další životní podmínky a možnosti člověka. Vzdělanější lidé například mají díky vzdělání lepší dlouhodobé ekonomické vyhlídky či kulturní zdroje, a vzdělání tedy přímo souvisí se statusem jedince a jeho společenskou prestiží [Jalovaara 2013: 183].

Teorie racionální volby a normativní teorie

Podobně jako Hamplová [2003] pracujeme v rámci článku s teorií racionální volby a normativní teorií, které se snaží vysvětlit změnu rodinného života. Normativní teorie [Inglehart 1977; Van de Kaa 1987] „zdůrazňují význam hodnot a preferencí v lidském chování a změny rodinného života proto přisuzují posunu v hodnotách, aspiracích a očekáváních“ [Hamplová 2003: 9]. Naproti tomu teorie racionální volby „stojí na předpokladu, že lidé jsou zaměřeni k nějakému cíli a jednájí způsobem, o kterém si myslí, že je v rámci daných možností k danému cíli dovede“ [ibid.: 12].

Racionální jednání ve vztazích popisuje i Bauman, který tvrdí, že romantická definice lásky, která dva jedince spojuje, dokud je smrt nerozdělí, už dnes neplatí tolik jako v minulosti. Důvodem je radikální proměna příbuzenských struktur, kterým sloužila a z nichž čerpala důležitost [Bauman 2013]. Vztahy Bauman přirovnává k akciím - stejně jako akcie člověk drží pouze tehdy, když je to pro něj výhodné, tak i vztah člověk udržuje, pouze pokud mu přináší uspokojení. Člověk tak musí stále hodnotit vyhlídky a šance vztahu, a proto Bauman uvádí, že slibovat věrnost ve vztahu je z dlouhodobého hlediska nesmyslné [Bauman 2013].

Podobně smýšlí ve své teorii preferencí Gary S. Becker, podle kterého se člověk rozhoduje nejen při směně na trhu, ale ve všech oblastech života podle stejných principů, stejným způsobem. Lidé maximalizují blahobyt tak, jak ho chápou, bez ohledu na to, zda jsou sobečtí, altruističtí, věrní, zlomyslní či masochističtí. Na sňatkovém trhu se muži i ženy snaží na základě racionálního rozhodování najít takového partnera, který bude ekonomicky komplementární, a bude tak zajištěna dělba práce v rodině [Becker 1996].

V souvislosti s námi zkoumaným faktorem vzdělání pak *teorie racionální volby předpokládá upřednostňování vzdělání, které navyšuje výdělečný potenciál*. Především u žen je možné sledovat toto upřednostňování na úkor vstupu do manželství, které vede k péči o děti [Hamplová 2003]. Tato preference se však pravděpodobně projevuje v podobě oddalování manželského sňatku a zakládání rodiny, nikoli celoživotního odmítání.

Celkově menší počet sňatků u vzdělanějších lidí předjímá teorie zdůrazňující kulturní změnu (normativní teorie). Podle ní lidé s vyšším vzděláním touží více po autonomii a seberealizaci a zároveň se neradi podřizují společenským normám [Inglehart 1977].

V naší studii se zaměřujeme na faktor vzdělání právě z toho důvodu, že zahrnuje obě perspektivy ovlivnění vstupu do manželství – jak socioekonomickou (teorii racionální volby), která spíše vede k odkladu manželství, tak i normativní, která může vést k odmítnutí uzavřít manželství po celý život a preferenci jiných forem vztahu. Jinak řečeno, vzdělání se promítá jednak do našeho socioekonomického statusu (ovlivňuje zaměstnání jedince, jeho příjem a dodává určitou sociální prestiž), zároveň ale vzdělání formuje naše postoje, názory a hodnoty, tedy spoluvytváří normy, které nás při jakémkoliv rozhodování (tedy i vstupu do manželství) ovlivňují.

Stejně tak i v rozhodování, zda spolu budou partneři sdílet jednu domácnost, hrají roli jak socioekonomické faktory (finanční náročnost odstěhování se od rodičů nebo naopak finanční výhody spojené s vedením jedné domácnosti namísto dvou), tak i hodnoty a normy (touha po samostatnosti a nezávislosti na partnerovi) [srov. Formánková, Křížková 2015; Duncan et al. 2014].

Další faktor, kterým se zabýváme, je výše zmíněný příjem. *Příjem se vzděláním úzce souvisí (čím vyšší vzdělání, tím vyšší příjem) [srov. Brázdilová 2015] a navíc je jedním z hlavních předmětů teorie racionální volby.*

Protože vzdělání je významným měřítkem socioekonomického a kulturního statusu [Stronks 1997], podle teorie racionální volby a normativního přístupu výrazně ovlivňuje míru kohabitace, respektive míru odmítání vstupu do manželství. Navíc dosavadní výsledky provedených studií se v této otázce různí. Rozchází se jednak v závěrech o celkovém vlivu vzdělání na míru kohabitace [srov. Thornton, Axinn, Teachman 1995; Hamplová 2003], ale také v tom, které vzdělanostní skupiny mezi kohabituujícími převažují [srov. Chaloupková 2012; Thornton, Axinn, Teachman 1995]. Podle Thorntona mladí dospělí, kteří nestudují, sice dosahují vyšší míry uzavírání sňatků, zároveň je u nich však v porovnání se studenty také vyšší míra nesezdaných soužití [Thornton, Axinn, Teachman 1995]. Naproti tomu Hamplová tvrdí, že vzdělání na míru kohabitace má vliv, zdůrazňuje ale, že vztah je ovlivněn pouze studiem jako takovým, kdy delší doba studia (a tedy vyšší stupeň vzdělání) vede k odkládání sňatku. V pozdějším věku se však míra kohabitace (resp. sňatečnosti) mezi jednotlivými vzdělanostními skupinami vyrovnává [Hamplová 2003]. Výše zmiňovaný Thornton ve své studii došel také k závěru, že méně vzdělaní jedinci mají tendenci nahrazovat manželství kohabitací a naopak vzdělanější inklinují spíše ke vstupu do manželství [Thornton, Axinn, Teachman 1995]. S tím se ztotožňuje i Kreidl, podle jehož modelu nejméně vzdělaní odkládají manželství více než jiné vzdělanostní skupiny [Kreidl 2012; Hasmanová Marhánková, Kreidl 2012]. Naproti tomu podle Chaloupkové sice „mezi lidmi žijícími v nesezdaném soužití převažují lidé se základním vzděláním a vyučením“, podíl lidí s vyšším vzděláním mezi kohabituujícími však roste [Chaloupková 2012].

Většina výzkumů zabývajících se tématem kohabitace se zaměřuje na porovnání nesezdaného soužití s manželstvím [srov. Hamplová 2003; Isen, Stevenson 2010; Kreidl 2012; Thornton, Axinn, Teachman 1995; Chaloupková 2012 atd.]. My jsme se navíc rozhodly podívat se na kohabitaci z další perspektivy, kdy v nesezdaném soužití partnerů zdůrazňujeme právě sdílení společné domácnosti. Kohabitaci v tomto smyslu pak porovnáváme s LAT, tedy partnery žijícími odděleně.

Tento pohled odráží zejména teorii racionální volby, protože častými důvody pro LAT formu vztahu jsou socioekonomické charakteristiky jedince [srov. Duncan et al. 2014; Lyssens-Danneboom, Mortelmans 2014; Reimondos, Evans, Gray 2011; Strohm et al. 2009].

Na základě socioekonomické teorie racionální volby sledujeme zejména souvislost vzdělání a odkladu vstupu do manželství či výběru partnera. Normativní teorie pak ukazuje perspektivu vlivu hodnot souvisejících s dosaženým vzděláním na preferenci jiných forem vztahu nebo rozhodnutí do manželství nikdy nevstoupit.

Použitá data a metodologie

Vycházely jsme z dat ISSP 2012, modulu Zdraví a rodina, na kterých byly provedeny všechny analýzy v první i druhé analytické části. Primárně tedy v analýze pracujeme s daty ISSP 2012. V případě, že dostupné proměnné umožňovaly porovnání s dalšími dostupnými datovými soubory (Evropský výzkum hodnot 2008 - EVH, Naše společnost březen 2012 - NS a European Social Survey 2012 - ESS), je v textu toto porovnání zvýrazněno. Limity jednotlivých proměnných u dalších datových souborů shrnuje přehled v tabulce č. 1. Základní charakteristiky analyzovaných datových souborů jsou znázorněny v tabulce č. 2.

Hlavními proměnnými, které jsme v analýzách použili, byly dichotomická proměnná *kohabituující/ sezdání* (dále jen kohabitace) a proměnná vzdělání (úroveň i počet let vzdělání). Mezi další proměnné, které vstupovaly do analýzy, patří vzdělání partnera a příjem.

Proměnná kohabitace zahrnovala všechny respondenty žijící s partnerem v domácnosti a nabývala hodnot 0 (sezdání) a 1 (kohabituující). Kohabituující tedy byli jedinci žijící se svým partnerem v jedné domácnosti v nesezdaném soužití (včetně rozvedených či ovdovělých jedinců), sezdání byli manželé a registrovaní partneři. Pro zkoumání kohabitace z pohledu soužití/nesoužití jsme pak použily proměnnou, která rozdělila nesezdané respondenty na ty, kteří mají partnera a žijí s ním v jedné domácnosti, a ty, kteří s ním nebydlí.

Proměnné vzdělání i vzdělání partnera jsme rekódovaly do tří kategorií - základní, střední a vysokoškolské. Do základního bylo zařazeno i neúplné základní vzdělání, do středoškolského spadalo vyučení, střední vzdělání odborné i všeobecné, s maturitou i bez ní a do vysokoškolského bylo kromě všech jeho stupňů řazeno i vyšší odborné vzdělání. Obě proměnné týkající se vzdělání jsme používaly i v jejich původní spojitě formě. Stejně tak při analýze souvislosti příjmu a kohabitace jsme používaly spojitou proměnnou zachycující osobní čistý měsíční příjem respondenta.

Cílem analýz bylo zjistit, zda existují vztahy mezi jednotlivými proměnnými, které jsou popsány dále. K tomu jsme použily chi-square testy nezávislosti proměnných, Mann-Whitneyho test a korelační koeficienty.

Tabulka 1: Přehled provedených analýz

	ISSP 2012	EVH 2008	ESS 2012	NS 2012
Kohabitanice vs. vzdělání	A	A	A	A
Vzdělání vs. vzdělání partnera	A	A	A	N
Kohabitanice vs. vzdělání partnera	A	A	A	N
Soužití vs. nesoužití (vzdělání)	A	A	N	N
Soužití vs. nesoužití (příjem)	A	N	N	N

Pozn: A=Ano, N=Ne

Zdroj: autor 2016

Table 1: Overview of the analyses conducted

	ISSP 2012	EVS 2008	ESS 2012	OS 2012
Cohabitation vs. education	Y	Y	Y	Y
Education vs. partner's education	Y	Y	Y	N
Cohabitation vs. partner's education	Y	Y	Y	N
Cohabitation vs. non-cohabitation (education)	Y	Y	N	N
Cohabitation vs. non-cohabitation (income)	Y	N	N	N

Note: Y = Yes, N= No

Source: author 2016

Tabulka 2: Přehled analyzovaných souborů

		ISSP 2012	EVH 2008	ESS 2012	NS 2012
Celkový počet respondentů		1804	1821	2009	1053
Průměrný věk souboru		47,42	48,5	48,87	45,69
Pohlaví (100 %)	Podíl mužů (%)	44,7	45	49,5	48,5
	Podíl žen (%)	55,3	55	50,5	51,5
Vzdělání (100 %)	Podíl respondentů se ZŠ vzděláním (%)	9,6	11,6	10,5	19
	Podíl respondentů se SŠ vzděláním (%)	78,7	76,5	73,8	68,2
	Podíl respondentů s VŠ vzděláním (%)	11,6	11,9	15,7	12,8
Status (100 %)	Podíl sezdaných (%)	88,3	84,4	87,3	81,4
	Podíl kohabituujících (%)	11,7	15,4	12,7	18,6
Podíl rozvedených kohabituujících (%)		40	31,8	-	-

Zdroj: autor 2016

Table 2: Overview of the datasets analyzed

		ISSP 2012	EVS 2008	ESS 2012	OS 2012
Sample N		1804	1821	2009	1053
Mean age		47.42	48.5	48.87	45.69
Sex (100 %)	Men (%)	44.7	45	49.5	48.5
	Women (%)	55.3	55	50.5	51.5
Education (100 %)	Respondents with primary education (%)	9.6	11.6	10.5	19
	Respondents with secondary education (%)	78.7	76.5	73.8	68.2
	Respondents with higher education (%)	11.6	11.9	15.7	12.8
Status (100 %)	Married respondents (%)	88.3	84.4	87.3	81.4
	Cohabitors (%)	11.7	15.4	12.7	18.6
Divorced cohabiters (%)		40	31.8	-	-

Source: author 2016

ANALYTICKÁ ČÁST

1) Kohabitanice vs. manželství

Prvním zkoumaným jevem bylo to, zda úroveň vzdělání jedince ovlivňuje formu jeho partnerského svazku (kohabitace vs. manželství). Pro zjišťování závislosti mezi konkrétními proměnnými jsme použily chi-square test nezávislosti proměnných (pro proměnnou vzdělání rekódovanou do tří kategorií) a také neparametrický Mann-Whitneyho test (při použití původní spojité proměnné vzdělání). V žádném námi analyzovaném datovém souboru se souvislost mezi vzděláním a kohabitací nepotvrdila (viz přílohu, tabulky č. 7-10).

Protože se nabízí odlišnost v typu soužití mezi jednotlivými věkovými kategoriemi, rozhodly jsme se ověřit vztah mezi vzděláním a kohabitací také v rámci těchto kategorií. Chi-square ani neparametrický test nezávislosti proměnných nepotvrdil souvislost mezi vzděláním a kohabitací v žádné z pěti sledovaných věkových kategorií (18-30 let, 31-40 let, 41-50 let, 51-60 let, 61 a více let). Protože však počty kohabitujičích respondentů v jednotlivých věkových kategoriích jsou poměrně nízké, rozhodly jsme se ještě rozdělit věk pouze na dvě kategorie – starší a mladší. Proměnnou jsme rekódovaly na základě souvislosti věku a typu soužití, kde se ukázalo, že častěji kohabituji lidé do 40 let. Mladší kategorie je tedy 18-40, starší 41 a více let. Ani po této úpravě se však souvislost typu svazku a vzdělání neprojevila (viz přílohu, tabulky č. 7-10).

Důvodem, proč se vztah mezi vzděláním a kohabitací neprojevuje, může být fakt, že na různé vzdělanostní skupiny působí odlišné faktory. Některé předešlé výzkumy [Kohoutová 2014; Chaloupková 2012; Thornton, Axinn, Teachman 1995] potvrzovaly větší množství kohabitujičích mezi méně vzdělanými lidmi, což může být způsobeno náklady na vstup do manželství, na které méně vzdělaní (a tudíž pravděpodobně méně majetní) nemají prostředky [Kreidl, Moravcová 2014]. Proti těmto méně vzdělaným kohabitujičím však stojí studenti a absolventi, kteří před vstupem do manželství upřednostňují vzdělání a kariéru (dle teorie racionální volby).

Jako další možný důvod toho, proč se souvislost mezi typem soužití a stupněm vzdělání neprojevila, se nabízí to, že někteří lidé společenský rozdíl mezi těmito dvěma typy vztahu nevnímají [Vítečková, Klímová Chaloupková 2014]. K podobnému zjištění došla Vítečková i ve svém předchozím výzkumu, z něhož vyplývá, že nesezdané soužití je považováno za alternativní formu rodiny, která je totožná s manželstvím [Vítečková In Chaloupková 2010].

Jak podotýká i Marika Jalovaara, v běžném životě plní tyto svazky v podstatě stejné úlohy [Jalovaara 2013]. Možná i proto se v českém prostředí vžil pojem faktické manželství, s nímž pracuje mj. i Český statistický úřad [CZSO 2013 (online)]. Také podle Kreidla někteří jedinci nahrazují manželství kohabitací, a protože je stejně jako manželský svazek prostředím pro plození a výchovu dětí, bývá nazývána „neformálním“ či „faktickým“ manželstvím. Z toho lze podle něj usuzovat, že mezi manželstvím a nesezdaným soužitím nejsou jiné rozdíly než ty právní [Kreidl 2010]. Jestliže mezi typy soužití není rozdíl, nebudou se lišit ani podle úrovně vzdělání jedinců.

Dále jsme se zaměřily na proměnnou vzdělání partnera. Vysokou míru homogamie partnerských svazků dle stupně

vzdělání potvrzuje i Hamplová a Pikálková nebo Pakosta [srov. Hamplová, Pikálková 2002; Pakosta 2002]. Ve všech námi analyzovaných datech, kde byla proměnná vzdělání partnera k dispozici (ISSP, ESS, EVH), se souvislost mezi vzděláním a vzděláním partnera projevila statisticky významně jako pozitivní (sig = 0) - lidé si hledají stejně vzdělaného partnera.

Mezi proměnnými kohabitace a vzdělání partnera se vztah naopak neprokázal ani v jednom ze tří souborů. Tento výsledek tak potvrzuje předchozí zjištění, že vzdělání nemá na kohabitaci vliv. Zároveň vyplývá z toho, že mezi vzděláním a vzděláním partnera je silný vztah – nemá-li vliv vzdělání, nemůže hrát roli ani vzdělání partnera (viz přílohu, tabulky č. 7-10).

2) Soužití vs. nesožití

Poté jsme se na vztah vzdělání a kohabitace zaměřily z pohledu soužití partnerů. Namísto předchozího srovnávání skupiny kohabitujičích oproti skupině sezdaných jsme zkoumaly pouze nesezdané partnery - ty, kteří spolu žijí, jsme srovnávaly s těmi, kteří spolu nesdílí jednu domácnost. Tuto analýzu jsme podrobněji prováděly pouze na datech ISSP. Ačkoli v datech EVH byla dostupná proměnná rozdělujičící respondenty na zmíněné dvě cílové skupiny, v celkovém testování nevycházel test souvislosti se vzděláním jako signifikantní (0,4) a po rozdělení cílových skupin ještě podle rodinného stavu (viz dále) byl v každé skupině příliš malý počet respondentů na to, aby byly další testy provedeny.

Pro ty, kteří mají partnera, ale nežijí s ním, se vžil pojem LAT (living apart together) [Duncan et al. 2014; Reimondos, Evans, Gray 2011; Trost 2016; Lyssens-Danneboom, Mortelmans 2014; Strohm et al. 2009]. Různé studie zmiňují odlišné typy motivace pro žití v LAT. Duncan et al. uvádí jako možné důvody nepřipravenost na společné bydlení, určitá vnější omezení (finanční problémy, práce nebo studium), ale i vlastní preference odděleného soužití [Duncan et al. 2014]. Lyssens-Danneboom a Mortelmans pak motivace dělí jen na externí, kdy je LAT často považováno pouze za dočasné řešení (starost o dítě, profese), a interní (partneři si LAT dobrovolně vybrali, jsou s uspořádáním spokojeni a často jde o trvalý stav) [Lyssens-Danneboom, Mortelmans 2014].

V českém prostředí se LAT jedinci zabývala Formánková a Křížková, které prováděly kvalitativní studii na 16 jedincích žijících v LAT partnerství. Zaměřily se na zkoumání jak vnitřních, tak i vnějších faktorů, které ovlivňují nebo určují fakt, že jedinci žijí v LAT partnerství. V rámci analýzy byla vytvořena typologie tří druhů jedinců - ta zahrnovala lidi, kteří jsou spokojeni s LAT partnerstvím, jedince, kteří nejsou spokojeni s LAT uspořádáním, a ty, kteří si odděleným bydlením nejsou jisti. Partneři, kteří jsou spokojeni v LAT partnerství, byli motivováni interními důvody, především pak potřebou samostatnosti a nezávislosti. U lidí, kteří nejsou spokojeni s LAT, bylo důvodem k oddělenému bydlení geografická vzdálenost zaměstnání nebo školy. Partneři, kteří jsou omezeni těmito vnějšími faktory, však považují LAT partnerství pouze za přechodný stav, který v budoucnu směřuje ke kohabitaci. Jedinci, kteří si nejsou jisti LAT partnerstvím, považují společné bydlení za ideální formu vztahu, ale od sdílení domácnosti je odrážejí obavy z toho, že sestěhováním představuje závazek vůči společenským normám, kterými jsou manželství a rodičovství [Formánková, Křížková 2015].

Protože mezi kohabitujiící patří i lidé, kteří již v minulosti žili v manželství, zaměřily jsme se nejen na kohabitujiící svobodné, ale také na kohabitujiící rozvedené jedince. Lze předpokládat, že rodinný stav způsobuje odlišnosti ve finanční situaci sezdaných oproti nesezdaným jedincům, přičemž u sezdaných se očekává vyšší příjem. S touto hypotézou souvisí již zmíněná teorie racionální volby, podle které lidé při výběru partnera preferují úspěšné jedince - tento úspěch se může projevat na pracovním trhu. To potvrzuje například Buss, který tvrdí, že ženy u partnerů vyhledávají kvality, které se pojí s potenciálem vysokého výdělku, jako jsou ambice, pracovitost či společenský status [Buss 2007]. S dalším možným vysvětlením přichází trojice autorů Janský, Pertold, Šatava, dle kterých svou roli při rozdílech v příjmech hraje dělba rolí mezi partnery. Díky ní mají ženatí muži častěji vyšší příjmy než nesezdaní, protože jsou motivováni starostí o rodinu a zároveň nejsou časově zaneprázdněni domácími pracemi [Janský, Pertold, Šatava 2016].

Pro ověření vztahu mezi vzděláním a soužitím partnerů jsme použily neparametrický Mann-Whitneyho test a původní spojitou proměnnou vzdělání. Analýza byla provedena pouze na nesezdaných jedincích (rozvedení, vdovy/vdovci a svobodní), kteří mají partnera. *Odlišnost se projevila u skupiny rozvedených kohabitujiících, v této skupině jedinci s vyšším vzděláním se svým partnerem méně často sdílí společnou domácnost* (viz tabulku č. 3). K obdobným výsledkům došly i Anna Reimondosová, Ann Evansová a Edith Grayová [2011], které zkoumaly LAT jedince v Austrálii a porovnávaly jejich charakteristiky s těmi, kteří jsou sezdaní nebo žijí v kohabitaci. Dle jejich výsledků je procento lidí s nižším stupněm vzdělání u LAT menší než u sezdaných či kohabitujiících. To může být způsobeno jednak tím, že mladí v současné době dosahují vyššího stupně vzdělání, než dosáhla starší generace, a jednak tím, že mezi lidmi

s vyšším vzděláním existuje vyšší výskyt LAT vztahů než mezi jinými vzdělanostními skupinami.

Autorky tento výsledek interpretují tak, že rozvedení kohabitujiící jedinci s vyšším vzděláním a pracovním statutem mají častěji práci, která vyžaduje určitý stupeň cestování a mobility, a zároveň si mohou spíše finančně dovolit oddělená bydliště [Reimondos, Evans, Gray 2011]. Podobná zjištění uvádí i Strohm et al. na základě dat sebraných ve Spojených státech a v Evropě [Strohm et al. 2009].

Jak již bylo v úvodu zmíněno, vzdělání je faktor spoluurčující výši příjmu. Tato souvislost se potvrdila i v našich datech, a tak jsme se rozhodly ověřit, jestli příjem (stejně jako vzdělání) ovlivňuje to, zda spolu partneři sdílí domácnost, či ne. *Zjistily jsme, že rozvedení, kteří žijí sami v domácnosti, mají vyšší průměrný osobní příjem než rozvedení žijící s partnerem - to odpovídá i předchozímu výsledku, kde se ukázalo, že mají vyšší průměrnou úroveň vzdělání. Rozdíly v příjmech se projevily statisticky významně i u svobodných jedinců, zde však byla naopak průměrná hodnota osobního příjmu vyšší u svobodných lidí žijících s partnerem v jedné domácnosti, oproti svobodným, kteří s partnerem v jedné domácnosti nežijí.*

Vyšší osobní příjem tedy mají rozvedení, kteří žijí sami, naopak u svobodných jsou to ti, kteří žijí s partnerem v jedné domácnosti (viz tabulku č. 4). Příjmem a hospodařením v manželství, kohabitaci i LAT vztazích se zabývali Vicky Lyssens-Danneboom a Dimitri Mortelmans. Tvrdí, že strategie hospodaření v páru se odvíjí od kombinace faktorů, mezi které řadí pohlaví (resp. genderové role), „cíle“ vztahu (to, zda je LAT přechodné či trvalé uspořádání) a výši příjmu partnerů [Lyssens-Danneboom, Mortelmans 2014]. Důležitá je tedy výše příjmů i samotná motivace pro LAT, což se odráží právě v rozdílu mezi rozvedenými a svobodnými respondenty.

Tabulka 3: Souvislost soužití/nesoužití se vzděláním

		Počet respondentů (N)	Mann Whitneyho test (signifikance)	Průměrná hodnota
Rozvedení	žije s partnerem	54	0,023	36,87
	žije bez partnera	27		49,26
Svobodní	žije s partnerem	72	0,692	60,48
	žije bez partnera	46		57,97

Pozn.: nesezdaní lidé, kteří mají partnera

Zdroj: autor 2016 z dat ISSP 2012

Table 3: Relationship between cohabitation/non-cohabitation and education

		Respondents (n)	Mann-Whitney U Test (significance)	Mean value
Divorced	cohabiting	54	0.023	36.87
	non-cohabiting	27		49.26
Single	cohabiting	72	0.692	60.48
	non-cohabiting	46		57.97

Note: unmarried individuals who have a partner

Source: author 2016; ISSP 2012 data

Průměrný věk nikdy nesezdaných jedinců je v datech o 20 let nižší než u rozvedených (viz tabulku č. 5). Svobodní jedinci jsou tedy zpravidla mladší lidé, kteří mají vyšší příjmy a tudíž možnost žít společně. *Mohou si totiž díky vyšším příjmům dovolit společné bydlení a nemusí zůstat z finančních důvodů v domácnosti rodičů. Naopak rozvedení, tedy zpravidla starší lidé s vyšším příjmem, si mohou dovolit bydlet sami a nemusí se spoléhat na další příjem do domácnosti.* Lze předpokládat, že již často nechťejí přizpůsobovat svůj každodenní život novému partnerovi a spíše zůstávají v domácnosti sami.

K podobným závěrům došli i Charles Q. Strohm et al. na základě zjištění, že mladí lidé častěji než starší uvádějí, že žijí odděleně kvůli ekonomickým omezením. Jejich vysvětlení, že ekonomická omezení jsou spojena s nižšími příjmy mladých dospělých a závisí na věku jedince, podporuje naši hypotézu. „Když jsou náklady na bydlení vysoké, mladí lidé žijící se svými rodiči mohou oddalovat sestěhování se svým LAT partnerem. U starších lidí, kteří už žijí sami, mají vysoké náklady na bydlení opačný efekt - motivují lidi ke společnému bydlení, aby ušetřili.“ [Strohm et al. 2009]

Rozhodující vliv věku na soužití potvrzují i Reimondosová a další. Tvrdí, že věk je faktorem, který ovlivňuje (kromě rostoucí sezdanosti) další demografické a socioekonomické charakteristiky, které mohou mít na soužití vliv (přítomnost potomků, předchozí vztahy, resp. předchozí manželství atd.) [Reimondos, Evans, Gray 2011].

Výsledky této části analýzy jsme se rozhodly ověřit i prostřednictvím vícerozměrné analýzy. Vytvořily jsme dva regresní modely, jeden pro rozvedené jedince a druhý pro svobodné jedince, ve kterých se zaměřujeme na vliv vzdělání, příjmu a také věku jedinců na kohabitaci (viz tabulku č. 6). Vzdělání partnera nebylo do modelu zařazeno, jelikož silně koreluje se

vzděláním samotného respondenta (a absence multikolinearity patří mezi jeden z předpokladů regresní analýzy). V obou modelech se nám výsledky předchozích analýz potvrdily.

Z prvního modelu, který zahrnuje rozvedené jedince, vyplývá, že čím vyšší mají respondenti příjem, tím spíše nežijí se svým partnerem a zároveň také čím vyšší mají vzdělání, tím méně často sdílí se svým partnerem společnou domácnost. Věk podle modelu nemá na soužití/nesoužití rozvedených vliv.

Druhý regresní model týkající se svobodných (nikdy nesezdaných) jedinců prokázal, že s rostoucím příjmem svobodných se častěji vyskytuje i soužití s partnerem v jedné domácnosti. Vzdělání dle modelu nevysvětluje soužití/nesoužití. Věk zde (oproti rozvedeným) však hraje roli - čím vyšší je věk jedince, tím spíše spolu partneri žijí. To odpovídá předchozím zjištěním, že s vyšším věkem se zvyšuje tendence partnerů žít spolu v jedné domácnosti, a rovněž to potvrzuje předpoklad, že vzdělání se projevuje ve vyšším věku (rozvedených).

Diskuze

Článek se zaměřuje na téma nesezdaného soužití, jehož míra v České republice od roku 1991 do roku 2011 vzrostla téměř na trojnásobek [CZSO.cz 1991 (online); CZSO.cz 2003 (online); CZSO.cz 2013 (online)]. Základním zkoumaným problémem je vztah kohabitace a vzdělání jakožto faktoru, který ovlivňuje jak socioekonomický status, tak hodnoty jedince. Dále byla sledována souvislost kohabitace a příjmu, který se vzděláním úzce souvisí. Kohabitace byla definována jako soužití dvou partnerů v jedné domácnosti bez manželského svazku. Do definice by bylo možné zařadit i společné hospodaření partnerů, bohužel však tato informace nebyla v analyzovaných

Tabulka 4: Souvislost soužití/nesoužití s příjmem

		Počet respondentů (N)	Mann Whitneyho test (signifikance)	Průměrná hodnota
Rozvedení	žije s partnerem	44	0,008	29,58
	žije bez partnera	23		42,46
Svobodní	žije s partnerem	55	0	61,27
	žije bez partnera	44		35,91

Pozn.: nesezdaní lidé, kteří mají partnera a uvedli svůj čistý měsíční příjem
Zdroj: autor 2016; z dat ISSP 2012

Table 4: Relationship between cohabitation/non-cohabitation and income

		Respondents (n)	Mann-Whitney U Test (significance)	Mean value
Divorced	cohabiting	44	0.008	29.58
	non-cohabiting	23		42.46
Single	cohabiting	55	0	61.27
	non-cohabiting	44		35.91

Note: married individuals who have a partner and have indicated their net monthly income
Source: author 2016; ISSP 2012 data

datech dostupná. Stejně tak nebylo možné v datech odlišit sezdané jedince žijící v kohabitaci s jiným partnerem, proto je s nimi v analýze zacházeno jako se sezdanými jedinci.

V analytické části pak byla kohabitace srovnávána jednak s manželstvím a jednak se skupinou LAT, což jsou ti, kteří mají partnera, ale nežijí s ním ve společné domácnosti [Duncan et al. 2014; Reimondos, Evans, Gray 2011; Trost 2016; Lyssens-Danneboom, Mortelmans 2014; Strohm et al. 2009]. Do této kategorie by bylo možné zařadit i sezdané žijící odděleně, my jsme však chtěly postihnout pouze jedince, kteří v tomto ohledu odpovídají definici kohabitace - tedy nesezdané.

Článek volně navazuje na analýzu Dany Hamplové [2003] a stejně jako v její práci interpretace vycházely z teorie racionální volby a normativní teorie. Teorie racionální volby před-

pokládá, že jedinec volí jednání ve vztahu i formu rodinného uspořádání tak, aby mu přinášely co největší užitek. Normativní teorie hovoří o důležitosti hodnot, které ovlivňují preference v rodinném chování.

Analytická část je rozdělena do dvou kapitol. Část analýz byla provedena na poměrně malých skupinách respondentů, a výsledky jsou tedy částečně indikativní. Nízké počty respondentů však byly zapříčiněny zejména specifickostí a konkrétními demografickými charakteristikami cílových skupin - nesezdaných respondentů bylo v porovnání s těmi sezdanými minimum a při rozdělení podle soužití, vzdělání apod. docházelo ke zmenšování každé sledované skupiny. Určité analýzy nebylo možné i přes předchozí záměr provést, například rozdílnost chování jedinců z hlediska pohlaví - při

Tabulka 5: Průměrný věk dle skupin

	N	Min (roky)	Max (roky)	Průměr (roky)
Rozvedení	237	29,00	74,00	48,5274
Svobodní	366	18,00	73,00	28,9071

Pozn.: všichni svobodní a rozvedení – bez ohledu na to, zda mají partnera či ne
Zdroj: autor 2016; z dat ISSP 2012

Table 5: Mean age by category

	n	Min (years)	Max (years)	Mean (years)
Divorced	237	29.00	74.00	48.5274
Single	366	18.00	73.00	28.9071

Note: all single/divorced individuals with or without a partner
Source: author 2016; ISSP 2012 data

Tabulka 6: Regresní modely

	Rozvedení		Svobodní	
	B	Sig.	B	Sig.
Příjem	0,421	0,047	-0,501	0,002
Vzdělání	0,172	0,235	0,13	0,294
Věk respondenta	-0,014	0,683	-0,084	0,043
Konstanta	-3,18	0,076	3,147	0,006
Nagelkerke	0,196		0,346	

Pozn.: nesezdaní lidé, kteří mají partnera
Zdroj: autor 2016; z dat ISSP 2012

Table 6: Regression models

	Divorced		Single	
	B	Sig.	B	Sig.
Income	0.421	0.047	-0.501	0.002
Education	0.172	0.235	0.13	0.294
Respondent age	-0.014	0.683	-0.084	0.043
Constant	-3.18	0.076	3.147	0.006
Nagelkerke	0.196		0.346	

Note: unmarried individuals who have a partner
Source: author 2016; ISSP 2012 data

sledování vlivu vzdělání a věku mezi pohlavími se soubor „rozdrobil“ na příliš malé jednotkové vzorky, na kterých nebylo možné analýzu provést.

První část analýzy se zaměřuje na srovnání kohabítace s manželstvím. Z dat vyplývá, že vzdělání nesouvisí s mírou kohabítace - v žádném z analyzovaných datových souborů se nepotvrdil ani vztah základních proměnných (vzdělání respondenta vs. kohabítace), ani souvislost mezi kontrolní proměnnou vzdělání partnera (které koreluje se vzděláním respondenta) a proměnnou kohabítace. Tento výsledek lze interpretovat jako důsledek stírání vnímaných rozdílů mezi manželstvím a nesezdaným soužitím. Toto tvrzení je posíleno i užíváním pojmu „faktické manželství“ jakožto ekvivalentu nesezdaného soužití v českém prostředí [CZSO 2013 (online)]. Zároveň odpovídá i zjištěním předchozích výzkumů [srov. Jalovaara 2013; Kreidl 2010; Vítečková 2010; Vítečková, Klímová Chaloupková 2014]. Další možnou interpretací výsledků vyplývajících z analýz je hypotéza, že na různé vzdělanostní skupiny působí odlišné faktory. Na jedné straně je to pravděpodobný nedostatek peněz u skupiny méně vzdělaných, který vede k odkládání sňatku. Větší množství kohabítujících mezi méně vzdělanými potvrzují např. i Kohoutová [2014], Chaloupková [2012] či Thornton, Axinn, Teachman [1995]. Na straně druhé je to preference vzdělání a kariéry před vstupem do manželství u skupiny vzdělanějších - tato tendence odpovídá teorii racionální volby.

V druhé části je zkoumán rozdíl ve vzdělání mezi kohabítujícími a nesezdanými, kteří mají partnera, ale nežijí s ním. Souvislost se vzděláním se projevila u skupiny rozvedených tak, že ti s vyšším vzděláním častěji žijí odděleně. Příjem se soužitím u rozvedených i svobodných souvisí tak, že rozvedení lidé s vyšším příjmem častěji utváří LAT vztahy, svobodní lidé s vyšším příjmem naopak častěji žijí s partnerem. Na tento jev má jistě výrazný vliv věk. Svobodní, jako mladší skupina respondentů, mají s vyšším příjmem větší tendenci žít spolu, jelikož si mohou dovolit odstěhovat se

od rodičů a založit samostatnou domácnost. Naopak rozvedení (tedy starší) jedinci s vyšším příjmem si spíše mohou dovolit zůstat v domácnosti sami. To potvrzuje i Strohm et al. při interpretaci svých dat [2009]. Vzdělání se navíc pravděpodobně projevuje až v pozdějším věku, kdy se jeho vyšší úroveň promítne do vyššího příjmu. Jelikož rozvedení mají vyšší průměrný věk než svobodní, souvislost se v analyzovaných datech projevila u obou skupin pouze u příjmu a nikoli u vzdělání. Ověření této hypotézy by mohlo být podnětem pro další studie.

Závěr

Naším cílem bylo ověřit vztah mezi vzděláním a kohabítací. Zaměřily jsme se jak na srovnání manželství s nesezdaným soužitím, tak na porovnání vztahů se společnou a oddělenou domácností. V prvním případě se souvislost neprojevila - úroveň vzdělání nesouvisí s tím, zda člověk s partnerem žije v manželství, či nesezdaném soužití.

V případě souvislosti vzdělání se sdílením společné domácnosti s partnerem se tato souvislost v datech potvrdila u rozvedených jedinců. Ti, kteří mají vyšší vzdělání, méně často žijí s partnerem ve stejné domácnosti. Tento výsledek se později projevil i při analýze vztahu soužití/nesežití a příjmu, kde opět majetnější rozvedení žijí častěji odděleně. Tato souvislost se navíc projevila i u svobodných, mezi nimiž však majetnější častěji sdílí s partnerem společnou domácnost. Z analýzy tedy vyplývá, že svobodní (mladší) respondenti s vyšším příjmem častěji žijí spolu, protože si mohou dovolit vést s partnerem samostatnou domácnost. Naopak rozvedení (starší) respondenti s vyšším příjmem častěji zůstávají v domácnosti sami. Tento výsledek souvisí zejména s věkem respondentů, přičemž vzdělání se pravděpodobně projevuje až v pozdějším věku. Protože rozvedení mají průměrný věk vyšší než svobodní, souvislost se v analyzovaných datech projevila u obou skupin pouze u příjmu a nikoli u vzdělání.

Příloha – tabulky s přehledem detailních analýz

Annex – Tables with detailed analysis

Příloha – Tabulka 7: Souvislost vzdělání (nominální proměnná) a kohabitance; datový soubor ISSP 2012

Chi-Square Testy

	Hodnota	df	Sig.
Pearson Chi-Square	,696a	2	,706
Likelihood Ratio	,731	2	,694
Linear-by-Linear Association	,594	1	,441
N of Valid Cases	1138		

Pozn.: a. Třídící proměnná: kohabituující/sezdaní

Annex – Table 7: Relationship between education (nominal variable) and cohabitation; ISSP 2012 data

Chi-Square Tests

	Value	df	Sig.
Pearson Chi-Square	.696a	2	.706
Likelihood Ratio	.731	2	.694
Linear-by-Linear Association	.594	1	.441
N of Valid Cases	1138		

Note: a. Grouping Variable: cohabitation

Příloha – Tabulka 8: Souvislost vzdělání (spojitá proměnná) a kohabitance napříč věkovými kategoriemi; datový soubor ISSP 2012

Věková kategorie	Použitý test	Nejvyšší ukončené školní vzdělání respondenta/ respondentky
18-30	Mann-Whitney U	1393,000
	Wilcoxon W	2296,000
	Z	-,348
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,728
31-40	Mann-Whitney U	4472,500
	Wilcoxon W	5418,500
	Z	-,150
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,881
41-50	Mann-Whitney U	2578,500
	Wilcoxon W	2831,500
	Z	-1,036
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,300
51-60	Mann-Whitney U	1318,500
	Wilcoxon W	21218,500
	Z	-1,899
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,058
61 a více	Mann-Whitney U	1196,000
	Wilcoxon W	1251,000
	Z	-,623
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,533

Annex – Table 8: Association between education (scale variable) and cohabitation across age groups; ISSP 2012 data

Age category	Test applied	Respondent's educational attainment
18-30	Mann-Whitney U	1393.000
	Wilcoxon W	2296.000
	Z	-.348
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.728
31-40	Mann-Whitney U	4472.500
	Wilcoxon W	5418.500
	Z	-.150
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.881
41-50	Mann-Whitney U	2578.500
	Wilcoxon W	2831.500
	Z	-1.036
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.300
51-60	Mann-Whitney U	1318.500
	Wilcoxon W	21218.500
	Z	-1.899
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.058
61+	Mann-Whitney U	1196.000
	Wilcoxon W	1251.000
	Z	-.623
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.533

Chi-Square Testy

Věková kategorie – rekódovaná proměnná	Použitý test	Hodnota	df	Signifikance
18-40 let	Pearson Chi-Square	,221a	2	,895
	Likelihood Ratio	,216	2	,898
	Linear-by-Linear Association	,017	1	,895
	N of Valid Cases	362		
41 a více let	Pearson Chi-Square	,158b	2	,924
	Likelihood Ratio	,164	2	,921
	Linear-by-Linear Association	,008	1	,928
	N of Valid Cases	776		

Pozn.:

a. Jedna buňka (16,7%) má očekávanou hodnotu menší než 5. Min. očekávaná hodnota je 2,55.

b. Jedna buňka (16,7%) má očekávanou hodnotu menší než 5. Min. očekávaná hodnota je 3,61.

Annex – Table 9: Association between education (nominal variable) and cohabitation – younger vs. older; ISSP 2012 data

Chi-Square Tests

Age category – recoded variable	Test applied	Value	df	Significance
18–40 years	Pearson Chi-Square	.221a	2	.895
	Likelihood Ratio	.216	2	.898
	Linear-by-Linear Association	.017	1	.895
	N of Valid Cases	362		
41+ years	Pearson Chi-Square	.158b	2	.924
	Likelihood Ratio	.164	2	.921
	Linear-by-Linear Association	.008	1	.928
	N of Valid Cases	776		

Note:

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.55

b. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.61

Věková kategorie – rekódovaná proměnná	Použitý test	Nejvyšší ukončené školní vzdělání respondenta/respondentky
18-40 let	Mann-Whitney U	11494,500
	Wilcoxon W	50834,500
	Z	-,487
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,626
41 a více let	Mann-Whitney U	17652,500
	Wilcoxon W	289605,500
	Z	-,511
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,609

Annex – Table 10: Association between education (scale variable) and cohabitation – younger vs. older; ISSP 2012 data

Age category – recoded variable	Test applied	Respondent's educational attainment
18–40 years	Mann-Whitney U	11494.500
	Wilcoxon W	50834.500
	Z	-.487
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.626
41+ years	Mann-Whitney U	17652.500
	Wilcoxon W	289605.500
	Z	-.511
	Asymp. Sig. (2-tailed)	.609

literatura

- Bauman, Zygmunt. 2013. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Academia.
- Becker, Gary S. 1996. *Accounting for Tastes*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Brázdilová, Michaela. 2015. „Největší rozdíly v příjmech mají vysokoškoláci.“ [online] *Statistika a my: Měsíčník Českého statistického úřadu* 5 (4): 38-40. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2015/04/18041504.pdf>.
- Buss, David M. 2007. „The Evolution of Human Mating.“ [online] *Acta Psychologica Sinica* 39 (3): 502-512. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.387.8031&rep=rep1&type=pdf>.
- CZSO. 1991. *Pramenné dílo - Obyvatelstvo v letech 1991* [online]. Praha: ČSÚ. Dostupné z: [https://www.czso.cz/staticke/cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/pram_dilo_1991/sldb/sldb_nsf/i/7f630bf9a90f65dac125733000311af2/\\$file/tab35.pdf](https://www.czso.cz/staticke/cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/pram_dilo_1991/sldb/sldb_nsf/i/7f630bf9a90f65dac125733000311af2/$file/tab35.pdf).
- CZSO. 2003. *Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Domácnosti* [online]. Praha: ČSÚ. Dostupné z: [https://www.czso.cz/doc](https://www.czso.cz/documents/11308/23212108/e-4106-02.pdf/36e12b38-e1be-45bc-8d24-43749f396985?version=1.0)
- uments/11308/23212108/e-4106-02.pdf/36e12b38-e1be-45bc-8d24-43749f396985?version=1.0.
- CZSO. 2013. *Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů - Česká republika – 2011* [online]. Praha: ČSÚ. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti-podle-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-ceska-republika-2011-yarv3jgge2>.
- Duncan, Simon, Miranda Phillips, Julia Carter, Sasha Rose-neil, Mariya Stoilova. 2014. „Practices and Perceptions of Living Apart Together.“ *Family Science* 5 (1): 1-10, <http://dx.doi.org/10.1080/19424620.2014.927382>.
- Fialová, Ludmila, Dana Hamplová, Milan Kučera, Simona Vymět-alová. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičov-ství*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Formánková, Lenka, Alena Křížková. 2015. „Love Will Keep Us Apart? Understanding Living Apart Together Partnerships in the Post-state-socialist Czech Republic.“ *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review* 51 (6): 993-1022, <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2015.51.6.226>.
- Hamplová, Dana. 2002. „Marriage and Cohabitation: Qualitative Differences in Partnership Arrangements.“ *Sociologický*

- časopis/ Czech Sociological Review 38 (6): 771-788.
- Hamplová, Dana, Simona Pikálková. 2002. „Manželství, nesezdaná soužití a partnerský vztah.“ Pp. 127-147 in Zdeňka Mansfeldová, Milan Tuček (eds.). *Současná česká společnost. Sociologické studie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hamplová, Dana. 2003. „Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním.“ *Sociologické texty / Sociological Papers* 03:4. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hasmanová Marhánková, Jaroslava, Martin Kreidl (eds.). 2012. *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Chaloupková, Jana. 2010. *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Chaloupková, Jana. 2012. „Je manželství přežitkem? Změny postojů k manželství a nesezdanému soužití v České republice.“ Pp. 21-29 in Marie Oujezdská. *Rodinná politika a faktory ovlivňující autonomní chování rodiny při naplňování jejích společensky nezastupitelných funkcí*. Praha: Národní centrum pro rodinu.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Isen, Adam, Betsey Stevenson. 2010. *Women's Education and Family Behavior: Trends in Marriage, Divorce and Fertility* [online]. Cambridge: National Bureau Of Economic Research. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w15725.pdf>.
- Jalovaara, Marika. 2013. „Socioeconomic Resources and the Dissolution of Cohabitations and Marriages.“ *European Journal of Population* 29 (2): 167-193, <http://dx.doi.org/10.1007/s10680-012-9280-3>.
- Janský, Petr, Filip Pertold, Jiří Šatava. 2016. *Rozvody a příjmy žen v České republice: první zjištění v České republice na základě individuálních dat*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR.
- Kohoutová, Iva. 2014. „Do manželství mladí lidé nepospíchájí.“ [online] *Tisková zpráva ČSÚ*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/do_manzelstvi_mladi_lide_nepospichaji_20140409.
- Kreidl, Martin. 2010. „Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití?“ *Sociální studia* 7 (4): 85-100.
- Kreidl, Martin. 2012. „Educational Stratification of Marriage Entry under Different Political and Economic Regimes: Evidence from the Czech Republic during the Second Half of the 20th Century.“ [online] *Population Review* 51 (2): 151-178. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/article/493925/pdf>.
- Kreidl, Martin, Lucie Moravcová. 2014. „Které hodnoty ovlivňují vstup do manželství?“ *Sociální studia* 11 (2): 101-122.
- Lyssens-Danneboom, Vicky, Dimitri Mortelmans. 2014. „Living Apart Together and Money: New Partnerships, Traditional Gender Roles.“ *Journal of Marriage* 76 (5): 949-966, <http://dx.doi.org/10.1111/jomf.12136>.
- Možný, Ivo. 1987. „K některým novým jevům v kulturně legitimních vzorcích rodinných startů.“ *Demografie* 29 (2): 114-124.
- Možný, Ivo. 1990. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok.
- Možný, Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Pakosta, Petr. 2012. „Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství.“ *Data a výzkum - SDA Info* 6 (1): 51-76.
- Rabušic, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Reimondos, Anna, Ann Evans, Edith Gray. 2011. „Living-apart-together (LAT) Relationships in Australia.“ [online] *Family Matters* 87: 43-55. Dostupné z: <https://aifs.gov.au/publications/family-matters/issue-87/living-apart-together-lat-relationships-australia>.
- Sirovátka, Tomáš. 1999. „Rodinná politika v měnícím se kontextu.“ [online] *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?* Dostupné z: http://www.rodiny.cz/ncpr/rod_stat/tis/sbornik_1999.htm.
- Strohm, Charles, Judith Seltzer, Susan Cohran, Vickie Mays. 2009. „Living Apart Together Relationships“ in the United States.“ [online] *Demographic Research* 21 (7): 177-214. Dostupné z: <http://www.demographic-research.org/volumes/vol21/7/21-7.pdf>.
- Stronks, Karien, H. Van De Mheen, J. Van Den Bos, J. P. Mackenbach. 1997. „The Interrelationship between Income, Health and Employment Status.“ *International Journal of Epidemiology* 26 (3): 592-600, <https://dx.doi.org/10.1093/ije/26.3.592>.
- Thornton, Arland, William G. Axinn, Jay D. Teachman. 1995. „The Influence of School Enrollment and Accumulation on Cohabitation and Marriage in Early Adulthood.“ *American Sociological Review* 60 (5): 762-774. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/2096321>.
- Trost, Jan. 1979. *Unmarried Cohabitation*. Vasteras: International Library.
- Trost, Jan. 2016. „Marriage, Cohabitation and LAT Relationships.“ [online] *Journal of Comparative Family Studies* 47 (1): 17-26. Dostupné z: <https://www.questia.com/library/journal/1P3-4038202191/marriage-cohabitation-and-lat-relationships>.
- Van de Kaa, Dirk J. 1987. „Europe's Second Demographic Transition.“ *Population Bulletin* 42 (1): 1-59.
- Večerník, Jiří, Petr Matějů. 1998. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia.
- Vítečková, Miluše. 2010. „Rodičovství v nesezdaném soužití.“ Pp. 117-150 in Jana Chaloupková (ed.). *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vítečková, Miluše, Jana Klímová Chaloupková. 2014. „De-standardization of Family Trajectories: Childbearing in Unmarried Cohabitation Not Only as an Alternative but Also as a Pathway to Marriage.“ *Kontakt* 16 (2): 138-148, <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2014.05.001>.
- Vymětalová, Simona. 2000. „Partnerský vztah.“ Pp. 99-134 in Ludmila Fialová, Dana Hamplová, Milan Kučera, Simona Vymětalová. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

Zdroje datových souborů:

- ISSP: Sociologický ústav (Akademie věd ČR). 2013. *Rodina a zdraví (ISSP 2011-12) - Česká republika* [datový soubor]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index/en/nesstar/-SDA.c.nesstar/-esky.d.1/ISSP.d.3/Rodina-a-zdrav-ISSP-2011-12-esk-republika/fStudy/ISSP00020>.
- Evropský výzkum hodnot: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. 2011. *Evropský výzkum hodnot - ČR 2008* [datový soubor]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index/en/nesstar/-SDA.c.nesstar/-esky.d.1/V-zkumy-hodnot.d.53/Evropsk-v-zkum-hodnot-R-2008/fStudy/CSDA00086>.
- ESS: European Social Survey. 2014. *ESS Round 6 (2012/2013)* [datový soubor]. London: Centre for Comparative Social Surveys, City University London. Dostupné z: http://www.europeansocialsurvey.org/download.html?file=ESS6e02_3&y=2012.
- Naše společnost: Sociologický ústav (Akademie věd ČR). Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2012. *Naše společnost 2012 - duben* [datový soubor]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index/en/nesstar/-SDA.c.nesstar/-esky.d.1/CVVM.d.5/2012.d.247/Na-e-spole-nost-2012-duben/fStudy/V1204>.

Barbora Matoušová je studentkou magisterského programu Sociologie – oboru Aplikovaný sociologický výzkum a jeho metodologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Na této fakultě se podílela na vedení seminářů kurzu Kvantitativní metodologie. Ve své diplomové práci se věnuje segmentaci konzumentů alkoholu v rizikových skupinách. Ve svém akademickém výzkumu se dále zaměřuje na témata názorového vůdcovství, demografického stárnutí populace, vlivů metod sběru dat a nových zdrojů sociálněvědních dat. Také je autorkou článku Programme for International Student Assessment (PISA) jako zdroj dat pro sociálněvědní výzkumy, který vyšel v časopise Data a výzkum – SDA Info 9 (1). Lze ji kontaktovat na adrese: barcula.m@seznam.cz

Petra Půlpánová je studentkou magisterského studia Sociologie - oboru Aplikovaný sociologický výzkum a jeho metodologie na Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity. Ve své diplomové práci se zabývá měřením sociálního dopadu dokumentárních filmů na diváky. Lze ji kontaktovat na adrese: p.pulpanova@gmail.com

Debora Plecháčková vystudovala obor Sociologie se zaměřením na aplikovaný výzkum a metodologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Ve své diplomové práci se zabývala jednou z netradičních výzkumných metod, a to Faktoriálním vinětovým designem. Kromě metodologie se zabývá tématem rodinných historií. Na Fakultě sociálních věd vedla seminář ke kurzu Kvantitativní metodologie. Lze ji kontaktovat na adrese: debora.plechackova@gmail.com

Mgr. Hana Pacáková je absolventkou Sociologie se zaměřením na dynamiku soudobých společností na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Na této fakultě dále působí jako vyučující předmětu zaměřeného na techniky kvalitativního dotazování a seminářů se zaměřením na dějiny sociologie a metody výzkumu. Ve své vědecké práci se zaměřuje na proměny rodiny v moderní společnosti a příbuzná témata, jako fenomén singles, odkládání mateřství, péče o stárnoucí členy rodiny, mezigenerační solidarita atd. Je spoluautorkou knihy Mezigenerační solidarita v péči o seniory (Jeřábek a kol., SLON 2013). Lze ji kontaktovat na adrese: hpacakova@gmail.com

---

poznámky

¹ Tento výstup vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu 2017–260462. The work was supported by the grant SVV–2017–260462.